

Hvid historiefortælling og symbolsk vold – også i Danmark

Danmark er ikke USA, men når vi ser tilbage i historien, er fortællingen om *White Supremacy* (Sydstaternes hvide overherredømme) og normaliseringen af dehumaniserende sproglige og visuelle udtryk om koloniserede og racialiserede mennesker også en rodfæstet del af den danske kulturelle arv og nutid. Disse ubekvemme elementer skal frem i lyset i den kulturpædagogiske undervisning – ikke mindst og oplagt i sprogundervisningen og i dansk som andetsprog.

I 2019 var der i USA stadig 780 monumenter og omkring 1000 gade- og bynavne, skoler, delstatsfridage og militærbaser med direkte reference til *White Supremacy*. En del af monumenterne fejrer personer, der har været centrale i Ku Klux Klan. Denne massive markering i det offentlige rum har primært været drevet af hvide sydstatskvinder i organisationen Daughters of the Confederacy, som også eksisterer i dag. Deres særligt målrettede 'hukommelsesindustri' har skabt en racistisk historiefortælling og normaliseret symbolsk vold mod afroamerikanere. Denne kampagne for *White Supremacy* har også haft indflydelse i Danmark, bl.a. gennem filmindustrien.

Møder i Memphis

Den 13. marts 2020 var jeg i huj og hast på vej hjem til coronanedlukkede Danmark fra Memphis, Tennessee. I lufthavnen talte jeg med Justin, en ung afroamerikansk servicemedarbejder, som i en pause tog sig tid til at tale med mig – den hvide, ikke-amerikanske rejsen-

HELLE STENUM

Forsker, underviser, dokumentarist
Roskilde Universitet/House of Memory
hellest@ruc.dk

de. Jeg spurgte ham om, hvordan det var at bo i Memphis, og han fortalte, at segregeringen i Tennessee er massiv: Sorte går på offentlige skoler med få ressourcer, hvide i privatskoler, sorte bor i den fattige Inner City, hvide bor i velhavende forstæder, hvide forældre siger til deres døtre, at en sort kæreste er udelukket – og selv Beale Street, *Home of the Blues*, den berømte musik- og gå-i-byen-gade er opdelt: Hvide går der om fredagen, sorte om lørdagen. “Vi mødes slet ikke. Jeg kender ikke en eneste hvid – og når jeg taler til en hvid, føles det mærkeligt – som om jeg hele tiden skal tænke på, hvad det er de vil, hvad de forventer ... Tennessee og Mississippi,” sagde han, “... hvor slaveriet begyndte! De har ikke lyst til at ændre det. Det er stadig de samme folk. Og når Trump taler, så hører vi det ikke som langt ude, ligesom de gør i NY eller Californien. Her er det normalt.”

Dagen før havde jeg besøgt Civil Rights-museet i Memphis, der er bygget sammen med Lorraine Motel, hvor Martin Luther King i 1968 blev myrdet. Her på dette sted står borgerretsbevægelsen og den amerikanske historiske undertrykkelse af afroamerikanere lysende klar. Jeg spurgte Justin om fremtiden, og om han skulle stemme til valget i november. “Nah,” det skulle han ikke – “What’s the point?” Og i min hvide privilegerede outsiderposition udbrød jeg: “Jamen, hvad med Martin Luther King?” Justin trak på skuldrene og så ud i luften: “He died for nothing!! You know what I’m saying?”

I forbindelse med en igangværende dokumentarfilm, var jeg på rejse i Sydstaterne sammen med den amerikanske billedhugger Dana King. King har til det nye Lynching Memorial i Montgomery, Alabama, skabt tre bronzeskulpturer af afroamerikanske kvinder, der hver for sig symboliserer modstanden mod *White Supremacy* i den langvarige og omkostningsfulde busbojkot i 1955, efter anholdelsen af Rosa Parks i Montgomery. Parks havde nægtet at rejse sig op og give sin plads til en hvid person i de raceadskilte busser. King har gjort det til et mål for sin kunst af afbildede sorte amerikanere i bronze, der som skulpturer i det offentlige rum kan repræsentere de usynliggjorte afroamerikaneres historie. Og være et modtræk til de mange skulpturer og monumenter, som over hele USA den dag i dag symboliserer og fejrer *White Supremacy*. Hun er del af en kunstnerisk og politisk bevægelse, der arbejder på at markere en antiracistisk historiefortælling i det offentlige rum med skulpturer af afroamerikanere. Skulpturerne *I Am Queen Mary* af Belle/Ehlers og *Freedom of Bimpong* i København er del af samme bevægelse.

I Memphis mødte jeg også aktivisten og fotografen Aisha Raison, som havde et mere optimistisk perspektiv end Justin. Hun havde været del af bevægelsen omkring Tami Sawyer og #Takeemdown901,

som succesfuldt havde arbejdet på at få nedtaget et stort monument i en offentlig park til ære for den første stormester i Ku Klux Klan (KKK), Nathan Bedford Forrest. Forrest ejede bomuldsplantager i Tennessee og handlede med slavegjorte afroamerikanere og meldte sig i begyndelsen af den amerikanske borgerkrig i 1861 under Sydstatsfanerne. I løbet af krigen blev han udnævnt til general og sluttede sig efter krigen til det nystartede KKK, hvor han i 1867 blev valgt som den første stormester. Borgerkrigens afslutning markerede en periode i amerikansk historie, som bliver kaldt Rekonstruktionen, og i hvilken de fire millioner tidligere slavegjorte amerikanere i princippet fik lige rettigheder og bl.a. kunne stemme, var valgbare og kunne forlade plantagerne. Selvom det også var en voldelig periode, hvor bl.a. typer som Nathan Bedford Forrest og hans Ku Klux Klan overfaldt og intimiderede afroamerikanere, så var der mange, der stemte ved det første valg i 1868, og mange sorte amerikanere blev valgt ind i lokale og regionale forsamlinger i Syden.

I Memphis besluttede byrådet i 2013, at statuen af Nathan Bedford Forrest skulle fjernes, men Tennessees delstatsregering forbød dem at gøre det. Den beslutning omgik byrådet i 2017 ved at privatisere parken og sælge den til NGO'en Memphis Greenspace, som derefter en nat fjernede statuen og gav den til en af de hvide konføderationsorganisationer, så de kunne bestemme, hvad de ville gøre med deres helt. Men i byens park skulle den ikke stå – til Aisha Raisons store tilfredshed som aktiv i det kollektive pres.

White Supremacy og hukommelsesindustrien

Umiddelbart forekommer det med dagens øjne besynderligt, at en person som Nathan Bedford Forrest skulle æres på en piedestal. Men opstillingen af statuer af ham og andre hvide mænd, der forsvarede slaveri og antisort racisme, illustrerer, hvordan fastholdelse af *White Supremacy* og den hvide magt, har krævet store anstrengelser, mange penge, vanskelige konstruktioner af legitimering af den voldelige og systemiske racisme og fastholdelse ikke mindst af den politiske magt – også i dag.

Statuen af Nathan Bedford Forrest i Memphis blev rejst i 1905 af Daughters of the Confederacy, en indflydelsesrig organisation oprettet i 1894 i Tennessee af hvide, ofte velhavende, sydstatskvinder med det formål at fastholde og styrke fiktionen om *the Lost Cause*, den myte, der sentimentaliserer slaveriet og fremstiller Sydstaternes som heltedige forsvarere af et romantisk Syden og dets ret til selvbestemmelse. *The Lost Cause* kan karakteriseres som eufemistisk histo-

rieforfalskning, der primært har handlet om at fastholde og styrke *White Supremacy*. Organisationen producerede skolebøger, holdt offentlige events, skrev såkaldt historiske bøger, arbejdede for at få navngivet veje og offentlige institutioner som skoler og militærbaser efter hvide Sydstaters officerer og politikere, og endelig sørgede de for finansiering og opstilling af monumenter og statuer over det meste af USA, dog primært i Sydstaterne. De hvide kvinder arbejdede intenst på at fylde det offentlige rum med markeringer af det hvide overherredømme.

Ved udsigten til at sorte amerikanere skulle have indflydelse i samfundet, slog den hvide elite i Syden voldsomt igen. Mens Jim Crow-regler og love om raceadskillelse var rambukken for at genvinde den politiske magt, så var historiefortællingen om, at de sorte ikke duede til at forvalte magten sammen med fejringen af *White Supremacy* med flag, monumenter og events et kraftigt signal om den permanente voldsparathed over for sorte amerikanere.

De hvide sydstatskvinder i Daughters of the Confederacy havde deres storhedstid frem til 1930'erne, hvor der bl.a. blev opstillet hundredvis af monumenter og statuer, og da borgerretsbevægelsen i perioden 1950-1960'erne fik momentum, dukkede nye monumenter og statuer op fra disse organisationer.

Afroamerikanere har gennem tiden oplevet og følt denne symbolske vold i det offentlige rum. Nedtagningen er et led i opgøret med det vedvarende hvide overherredømme.

Formidlingen af det racistiske narrativ var ikke gjort alene med monumenter, skoler, helligdage, flag og vejnavne. To film har ligeledes spillet en afgørende rolle i at transportere denne racistiske fortælling om hvidt overherredømme og sort underlegenhed.

The Birth of a Nation – en amerikansk megasucces

I samme periode som *White Supremacy*-monumenter blev spredt over Sydstaterne blev filmen *The Birth of a Nation* eller, som den hed på dansk, *En nations fødsel*, produceret i Californien i området omkring Hollywood. Den havde premiere i Los Angeles 8. februar 1915 og er blevet betegnet som en af de mest åbenlyst racistiske film, der nogensinde er produceret i USA, som "racial pornografi" og "omfattende retfærdiggørelse af masse mord". Den originale stumfilm fortæller i over to en halv time en historie dels om den amerikanske borgerkrig set gennem forbindelser mellem en hvid velhavende familie i Nord og en tilsvarende i Syd, dels om Rekonstruktionen efter krigens afslutning.

Filmen præsenterer i 1915 en fortælling, der skal vise, at når de tidligere slavegjorte afroamerikanere får rettigheder og valgbarhed, så fører det til barbari, kaos og angreb på den hvide civilisations måde at leve på. Filmen producerer og reproducerer med stor effekt et hav af racistiske stereotyper, ikke mindst af den afroamerikanske mand, der fremstilles som værende uegnet til at deltage i demokratiet, voldelig og besat af at voldtage hvide kvinder – og lynchning af sorte fremstilles som positivt og berettiget. Filmen konstruerer også en fiktion, hvor Ku Klux Klans opståen og viljen til at ødelægge Rekonstruktionen reddede det hvide Amerika, og hvor det sorte Amerika er bedst tjent med at genindføre slaveriet.

Filmen er bygget over en populær roman af Thomas Dixon, *The Clansman: A historical Romance of the Ku Klux Klan*, fra 1905. Dixon var erklæret *white supremacist*, og hans fortolkning af Rekonstruktionen kom til at spille en enorm rolle i den almindelige opfattelse af Rekonstruktionen – og af Ku Klux Klan. Dixon tilførte KKK og dens voldelige handlinger en romantisk mytologi og en retfærdiggørelse af Jim Crow-logikken i Sydstaterne angående adskillelse af sorte og hvide.

Inden filmen fik premiere, havde Ida B. Welsh og William Monroe Trotter fra borgerretsbevægelsen NAACP (National Association of the Advancement of Colored People) forsøgt at få den forbudt, men uden held. Griffith kæmpede for sin film, med det enorme budget, den velsmurte PR-maskine og effektfulde racistiske budskab. Efter premieren var der store demonstrationer mod filmen, organiseret af NAACP.

Filmen var imidlertid en enorm global succes og lagde grunden til Hollywood som filmby. Film- og fortælleteknisk brugte Griffith nye greb og leverede en forførende og spektakulær racistisk film, som hvide filmhistorikere har hyldet ham for siden.

The Birth of a Nation var den tids bedst sælgende film, indtil den næste forførende Lost Cause-film slog igennem med et brag i 1939, *Borte med Blæsten*, efter romanen af samme navn fra 1936 af Sydstatsforfatteren Margaret Mitchell. *Borte med Blæsten* formidler det samme racistiske narrativ om den romantiske gamle Syden, hvor de slavegjorte er glade for slaveriet og en livsform, der bliver ødelagt af borgerkrigen. Mitchell har så tilført et (hvidt) kvindeperspektiv, som i nogen grad taler op imod den gængse meget konservative kønsopfattelse. I USA og i Europa var bogen og filmen gigantiske succeser, som gennem generationer har været læst og set – også i Danmark.

Men det er jo USA, vil nogen sige. Hvad har det at gøre med os i Danmark?

En nations fødsel – en dansk megasucces

Danmark var det første europæiske land, hvor biograferne viste *En nations fødsel*. Den havde premiere 22. marts 1918 – næsten på dato et år efter at Danmark havde overgivet Dansk Vestindien til USA. Sandsynligvis har fortællingen om slaveriet og frigivne slavegjorte været nærværende i det Danmark, som havde handlet med slavegjorte mennesker i århundreder, tjent på caribiske plantager med slavegjort arbejdskraft, opbygget et kolonistyre som et hvidt overherredømme, bygget overdådige københavnske kvarterer og godser for penge tjent på handel med mennesker og sukker – og til sidst havde nægtet de caribiske afrodanskere indflydelse på salget af øerne til USA.

Filmens succes i Danmark var overvældende. Biografen Palads skriver i en annonce nogle uger efter premieren, at filmen er “den største film-sukces, der endnu er set i København”, og en måned efter: “Over 88.000 mennesker har nu set Griffiths vidunderlige film.” Superlativerne er helt oppe og ringe i landets biografannoncer: “verdens største filmværk”, “er sat op uden Hensyn til Omkostninger”, “har spillet i alle fem Verdensdele for fulde huse”, “genialt Storværk” osv. Filmen blev vist over hele landet over mindst tre perioder frem til 1940, hvoraf den sidste periode i 1932 var en relancering af stumfilmen – nu med lyd og med reference til, at den har været en stor succes i Tyskland. I 1932!

Århus Stiftstidende bragte i 1919 Dixons roman *Klansmanden* som føljeton, og der refereres også i biografannoncerne til “den kendte roman af Thomas Dixon”. Det var offentligt kendt stof – ikke obskur kiosklitteratur.

Filmen lever efter 2. verdenskrig videre i TV-visninger. Den 27. januar 1966 vises den i TV-biografen, og *Aktuelt* skriver bl.a. i sin foromtale, at den “er berømt for sine filmiske egenskaber og for sin bevægende menneskelighed”.

Danmark er ikke Mississippi, men Danmark har i generationer været stærkt påvirket af den hvide amerikanske racetænkning, formidlet gennem populærkulturen, der har normaliseret den racistiske portrættering af den sorte mand og den sorte kvinde. Danmark og Mississippi er tilmed også stærkt forbundne i den koloniale historie, hvor fiktionen om menneskelige racer har været et redskab til at fastholde et hvidt overherredømme.

Haves: glemsel, undvigelse, tabu, 'ikke-racisme' – ønske: anerkendelse, undersøgelse, dialog, retfærdighed

I 2017 instruerede og producerede jeg dokumentaren *We Carry It Within Us/Vi bærer det i os* om erindringen om den danske kolonihistorie, set fra den tidligere danske koloni US Virgin Island. Filmen beskæftiger sig kritisk bl.a. med den danske visuelle og sproglige fremstilling af de koloniale relationer mellem Danmark og US Virgin Islands i undervisningsmaterialer, turistbrochurer, museumsudstillinger osv. I 2017, som var 100-året for Danmarks salg af øerne til USA, var der en del opmærksomhed på den koloniale arv, men det er mit indtryk, at den velkendte nationale passivitet i forbindelse med disse ubekvemme realiteter har genindfundet sig og forsinket det nødvendige oprydningsarbejde i den mentale koloniale bagage, for ikke at tale om at få synliggjort og bekæmpet den systemiske racisme.

Hvis vi ser på mere aktuelle debatter om endog tydelige sproglige og visuelle koloniale indlejringer som fx lakridsansigterne i Skippermix eller ordene 'neger', 'eskimo', 'hottentot' (karrusel), er der i brede dele af offentligheden en insisteren på at fastholde de racialiserende, ydmygende kategoriord med påstanden om, at det ikke er racisme. Racismeforskeren Alana Lentin (2020) kalder denne undvigelse for racialiserende 'ikke-racisme', og debatterne viser, at den systemiske racisme fortsat sidder godt fast i sproget og stadig har sproglig legitimitet. Samtidig er intensiteten i 'ikke-racisme'-forsvaret hos chefredaktører, politikere, journalister, kulturpersonligheder, museumsfolk mv. et tegn på, hvordan tabuiseringen af systemisk racisme kontinuerligt kræver en indsats for at blive holdt intakt.

Der er meget lang vej igen, når danske film som *Guldkysten* (2015) leverer et portræt af den danske handel med slavegjorte afrikanere, hvori der kun indgår afrikanere som statister med i alt tre replikker, hvoraf den ene er "Tak", når *Lille Sorte Sambo* stadig sælges i danske boghandler – og i Nationalmuseets butik, når Museet for Søfart stadig tilbyder et interaktivt spil i koloniudstillingen, hvor den eneste rolle, der tilbydes, er slavekaptajnens, som skal samle point i handlen med mennesker, sukker og våben, og hvor rækker af sorte fødder i en montre repræsenterer og dehumaniserer slavegjorte sorte mennesker (også understreget af, at også fodsålerne er sorte, hvilket menneskefødder jo ikke er), når undervisningsafdelingen i

DR stadig tilbyder undervisningsspil for 4.-6. klasse med den iscenesættende instruktion i et meget positivt toneleje til eleven: “Du er nu plantageejer på St Croix [...] og ejer en masse slaver”, for bare at nævne nogle få eksempler på institutionel diskursiv racialisering af koloniserede mennesker.

I Washington DC ligger et af verdens p.t. mest besøgte museer: National Museum of African American History and Culture. Dette museum formidler racismens historie i USA og ikke mindst populkulturens rolle. Museet opfylder et stort behov for viden om den usynliggjorte del af historien gennem de seneste 400 år, hvilket afspejler sig i brugen af museet. De besøgende er der i gennemsnit seks timer, og de fleste billeder bliver taget ikke af genstande, men af teksterne ved siden af genstandene.

I Danmark er det desværre rigtig svært at pege på en institution, der tager sig af at udvikle og formidle viden om racismens koloniale historie, så vi som samfund kan blive klogere på racismens strukturer og den mentale baggage. Nationalmuseets koloniudstilling kunne have været et sted, men her nævnes race og racisme slet ikke. Dette understreger, at racisme er tabu i Danmark og stort set kun nævnes som ‘noget’, ‘nogen’ oplever.

Der ligger dog en stor mulighed i undervisningssektoren for at skubbe på erkendelse og formidle viden om racismens koloniale historie i Danmark – ikke bare i dansk og historieundervisning, men også i sprogfagene, hvor der kan trækkes mange forbindelser eksempelvis i engelsk og fransk, som jo er forbundet til den samme koloniale historiske arv, og i dansk som andetsprog, hvor undervisning om race, slavegørelse og kolonisering kan nuancere fortællingen om det ‘danske’. Man kan optimistisk håbe på, at der efter sidste sommers Black Lives Matter-demonstrationer nu er momentum for at etablere en institution, der kan udforske, afdække og formidle den koloniale og postkoloniale racismes historie i Danmark og således også støtte op om udvikling af materialer, formidling af viden, erfaringsudveksling osv. for lærere.

En oplagt mulighed er at bruge Det Vestindiske Pakhus til ramme om dette formål, udvikle en institution inspireret af museet i Washington og inddrage relevante parter i Danmark og ikke mindst i US Virgin Islands i et transatlantisk samarbejde. Det kan kun gå for langsomt.

Forslag til yderligere læsning og inspiration

Danbolt, M. (2017). Retro Racism: Colonial Ignorance and Racialized Affective Consumption in Danish Public Culture. *Nordic Journal of Migration Research*, 7(2), 105-113. DOI doi.org/10.1515/njmr-2017-0013.

Odumosu, T. (2015). *Open Images or Open Wounds? Colonial past and present in the city of Copenhagen*. Lokaliseret d. 15. marts 2021 på medium.com/the-politics-practices-and-poetics-of-openness/open-images-or-open-wounds-colonial-past-and-present-in-the-city-of-copenhagen-66d901f5f4e1.

Stenum, H. (2017). *We Carry It Within Us/Vi bærer det i os*. Dokumentar. Filmstriben. Lokaliseret d. 15. marts 2021 på fjernleje.filmstriben.dk/film/9000005398/vi-baerer-det-i-os

Om statuen *I Am Queen Mary af La Vaughn Belle og Jeannette Ehlers*
iamqueenmary.com (lokaliseret d. 15. marts 2021).

Om Dana King og hendes skulptur *Guided by Justice*

kqed.org/arts/13830638/kpix-anchor-turned-sculptor-contributes-piece-to-lynching-memorial (lokaliseret d. 15. marts 2021).

Om Lost Cause-organisationer

Breed, A. G. (2018). 'The lost cause': the women's group fighting for Confederate monuments. *The Guardian*, 10. august. Lokaliseret d. 15. marts 2021 på theguardian.com/us-news/2018/aug/10/united-daughters-of-the-confederacy-statues-lawsuit.

Cox, K. L. (2019). *Dixie's Daughters: The United Daughters of the Confederacy and the Preservation of Confederate Culture*. Gainesville: University Press of Florida.

Lentin, A. (2020). *Why Race Still Matters*. Hoboken: Wiley.

National Museum of African American Culture: nmaahc.si.edu (lokaliseret d. 15. marts 2021).

Palmer, B & Wessler, S. F. (2018). 'The cost of the Confederacy'. *Smithsonian Magazine*, 13. december 2018. Lokaliseret d. 15. marts 2021 på smithsonianmag.com/history/costs-confederacy-special-report-180970731.